



دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

پایان‌نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته روان‌شناسی عمومی

۱۳۸۱ / ۱۰ / ۲۰

عنوان:

بررسی ویژگی‌های روان‌شناختی مرتکبین خشونت خانوادگی

استاد راهنما:

دکتر نسرین اکبرزاده

استاد مشاور:

دکتر زهره خسروی

دانشجو:

مهوش مافی

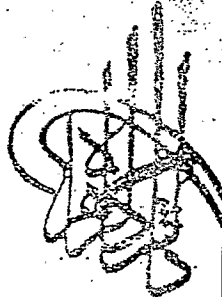
شهریور ۱۳۸۱

۴۴۰۲۴



جمهوری اسلامی ایران

دانشگاه الزهرا



شماره

تاریخ

پیوست

بسمه تعالی

بموجب نامه شماره مورخ ۸/۷/۸۱ جلسه دفاع از پایان نامه
 خاتم مهرش باطن دانشجوی رشته دانشکده
 شماره دانشجویی ۸۱۰۹۰۹۹ در روز مورخ ۸/۷/۸۱ تحت عنوان
 در اطاق برگزار گردید.
 ابتدا خاتم مهرش در مورد موضوع و نتایج پایان نامه صحبت نمودند و سپس به
 سئوالات اعضاء حاضر در جلسه پاسخ دادند. هیات داوران طی جلسه ای که همزمان تشکیل گردید پس از
 مشورت نمره دانشجو را و با امتیاز تعیین و مورد قبول قرار گرفت.

هیات داوران:

۱. استاد راهنما خاتم مهرش ابرازان
۲. استاد مشاور زهره حسینی
۳. داور خاتم مهرش باطن
۴. داور

حسین رضائیش
 امضاء
 ۸۱/۷/۱۴

امضاء

نام و نام خانوادگی مدیر گروه

امضاء

نام و نام خانوادگی رئیس دانشکده

یا نماینده دانشکده در شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه

تقدیم به

مادر عزیزم به پاس زحمات بیدریغش

تقدیم به

پدر گرامیم به پاس حمایتها و تشویقهایش

تشکر و قدردانی

با تشکر فراوان از استاد عزیز سرکار خانم دکتر اکبرزاده که با علاقه‌ای وافر و

بینشی عمیق راهنمایی این پژوهش را به عهده داشتند.

با تشکر از استاد گرامی سرکار خانم دکتر خسروی که با نقطه نظرات مفید و

ارزشمندشان، همواره در تمامی مراحل تمقیق مرا یاری نمودند.

با تشکر از استاد ارجمند سرکار خانم دکتر پور شهریاری که داور این پژوهش را

تقبل فرمودند.

و با تشکر از استاد بزرگوار آقای دکتر تهرانی که با راهنماییها و مساعدتهای

ارزنده خود نقش بسزایی در ارائه این تمقیق داشتند.

در ضمن از همکاری و حمایت مرکز امور مشارکت زنان، در انجام

پژوهش، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ویژگیهای روان‌شناختی مرتکبین خشونت خانوادگی انجام گرفته است. این تحقیق از نوع علی - مقایسه‌ای می‌باشد. برای این منظور ۳۰ زوج از خانواده‌های درگیر در خشونت زناشویی مراجعه کننده به مجتمع قضایی خانواده به طور نمونه در دسترس انتخاب شدند و نیز ۳۰ زوج از خانواده‌های عادی منطقه ۷ آموزش و پرورش شهر تهران به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از: ۱- راهنمای سنجش خطر ارتکاب خشونت نسبت به همسر (SARA)، که توسط کروپ و همکاران (۱۹۹۹) تهیه گردیده است. ۲- پرسشنامه ۳۲ ماده‌ای که خشونت نسبت به زنان را می‌سنجد و توسط حاج یحیی در سال (۱۹۹۹) ساخته شده است و ۳- پرسشنامه چند وجهی شخصیتی مینه‌سوتا (MMPI)، به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمونهای آماری ضریب همبستگی پیرسون، و آزمون T مستقل استفاده شد.

نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که بین زیرمجموعه‌های تست MMPI (هیپوکندریا، افسردگی، هیستری، سایکوپات، سایکاستنی، پارانوئید، اسکیزوفرنی، مانیا) و خشونت زناشویی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد بنابراین فرضیه اول و زیرمجموعه‌های آن تأیید شدند، فرضیه دوم مبنی بر رابطه بین اعتیاد و خشونت زناشویی و فرضیه سوم تحت عنوان رابطه بین شاهد یا قربانی خشونت والدین بودن و خشونت زناشویی نیز مورد تأیید قرار گرفتند. در کل نتایج پژوهش نشان داد که بین ویژگیهای روان‌شناختی مردان و ارتکاب خشونت بر علیه همسرانشان رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: طرح پژوهش.....	۱
مقدمه.....	۲
بیان مسأله.....	۴
ضرورت و اهمیت پژوهش.....	۸
بیان هدف و سؤالات پژوهش.....	۱۱
متغیرهای پژوهش.....	۱۳
فصل دوم: پیشینه پژوهش.....	۲۰
مقدمه.....	۲۱
تاریخچه خشونت خانوادگی.....	۲۳
تعریف "خشونت".....	۲۵
شیوع خشونت.....	۲۸
طبقه‌بندی خشونت.....	۳۳
خشونت بدنی یا فیزیکی.....	۳۴
خشونت روانی.....	۳۵
خشونت جنسی.....	۳۵
خشونت اقتصادی.....	۳۶
عوامل مؤثر در ارتکاب خشونت.....	۳۸
انواع خشونت در خانواده طبق مشخصات قربانی.....	۴۵

- ۴۵ ۱- خشونت بین همسران
- ۴۵ الف- خشونت شوهر نسبت به زن
- ۴۷ ب- خشونت زن نسبت به شوهر
- ۴۹ ۲- خشونت نسبت به کودکان (کودک آزاری)
- ۵۲ ۳- خشونت بین فرزندان
- ۵۳ ۴- خشونت نسبت به سالمندان
- ۵۶ عوارض و تبعات خشونت خانوادگی بر علیه زنان
- ۵۶ عوارض جسمانی خشونت
- ۵۷ عوارض روانی خشونت
- ۵۹ تئوریهای خشونت
- ۶۰ تئوری روان تحلیلی
- ۶۰ تئوری رفتارگرایی
- ۶۱ تئوری «انتقال میان نسلی»
- ۶۲ تئوری ناکامی - پرخاشگری
- ۶۳ تئوری شناختی
- ۶۵ نظریه تفاوت‌های فردی
- ۶۷ تئوری زیست‌شناسی اجتماعی
- ۶۹ تئوری منابع
- ۷۰ نظریه کنترل اجتماعی
- ۷۱ تئوری کارکردگرایی
- ۷۲ تئوری فمینیستی

۷۳	تئوری سیستمی خانواده
۷۶	مروری بر تحقیقات انجام شده
۹۰	فرضیه‌های پژوهش
۹۱	فصل سوم: روش شناسی
۹۲	مقدمه
۹۳	روش تحقیق
۹۳	جامعه مورد مطالعه
۹۳	روش نمونه‌گیری و حجم نمونه
۹۴	ابزار سنجش
۱۰۸	شیوه اجرا
۱۱۰	روش آماری
۱۱۱	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش
۱۱۲	مقدمه
۱۱۲	الف - نتایج مربوط به مشخصات آماری نمونه مورد پژوهش
۱۱۴	ب - یافته‌های حاصل از اجرای پرسشنامه‌ها با توجه به فرضیات تحقیق
۱۲۳	فصل پنجم: تفسیر یافته‌های پژوهش
۱۲۴	تفسیر نتایج مربوط به فرضیات تحقیق
۱۴۱	تفسیر یافته‌های جانبی تحقیق
۱۴۴	بحث و نتیجه‌گیری
۱۴۶	پیشنهادات

۱۴۹	محدودیتها و مشکلات
۱۵۲	منابع و مآخذ فارسی
۱۵۸	منابع لاتین

ضمائم

پرسشنامه راهنمای سنجش خطر ارتکاب خشونت نسبت به همسران (SARA)

پرسشنامه سنجش خشونت نسبت به زنان (حاجی یحیی)

پرسشنامه MMPI

فهرست جداول

- جدول شماره ۱-۳ همبستگی بین تک تک ماده‌های پرسشنامه (SARA) با نمره کل خشونت ۹۶
- جدول شماره ۲-۳ همبستگی بین عوامل چهارگانه پرسشنامه (SARA) ۹۷
- جدول ۳-۳ همبستگی بین تک تک ماده‌های پرسشنامه سنجش خشونت نسبت به زنان (حاج یحیی) با نمره کل پرسشنامه ۱۰۰
- جدول شماره ۴-۳ همبستگی بین عوامل چهارگانه پرسشنامه سنجش خشونت نسبت به زنان (حاج یحیی) ۱۰۱
- جدول ۱-۴ توزیع فراوانی و درصد مردان خشونتگر او عادی و زنان مورد خشونت واقع شده و عادی ۱۱۲
- جدول ۲-۴ همبستگی بین عوامل پرسشنامه (SARA) و پرسشنامه سنجش خشونت نسبت به زنان (حاج یحیی) ۱۱۳
- جدول ۳-۴- ماتریس همبستگی زیرمجموعه‌های MMPI و خشونت (در پرسشنامه SARA) ۱۱۴
- جدول ۴-۴ ماتریس زیرمجموعه‌های MMPI و خشونت (در پرسشنامه سنجش خشونت نسبت به زنان) ۱۱۶
- جدول ۵-۴ آزمون t مستقل بین دو گروه مردان خشونتگرا و عادی در زیرمجموعه‌های MMPI ۱۱۸
- جدول شماره ۶-۴ آزمون t مستقل بین دو گروه مردان خشونتگرا و عادی در مؤلفه اعتیاد ۱۲۰

- جدول شماره ۷-۴ آزمون t مستقل بین دو گروه مردان خوشونتگرا و عادی در مؤلفه شاهد یا
قربانی خشونت بودن..... ۱۲۱
- جدول شماره ۸-۴ آزمون t مستقل بین دو گروه مردان خوشونتگرا و عادی در عامل
سازگاری روانی - اجتماعی..... ۱۲۱
- جدول شماره ۹-۴ آزمون t مستقل بین دو گروه مردان خوشونتگرا و عادی در عامل سابقه
جنایی..... ۱۲۲

فصل اول

طرح پژوهش

مقدمه

افزایش سریع آگاهی همگان از خشونت خانوادگی از جمله: کودک‌آزاری، همسرآزاری و سایر اشکال خشونت در خانواده سبب شده است، افراد متخصص و عادی نتیجه بگیرند که خشونت در خانواده، پدیده جدیدی است. گرچه خشونت در خانواده از دهه ۱۹۷۰ توجه قابل ملاحظه‌ای را به خود معطوف ساخته، به ویژه در ۱۵ سال اخیر این مسأله مورد توجه متخصصان قرار گرفته، باید توجه داشت که این پدیده در سراسر تاریخچه خانواده مطرح بوده و قدمتی به قدر کهن‌ترین افسانه‌ها دارد. به لحاظ تاریخی شاید بتوان نخستین پیشینه خشونت را در اسطوره‌های دینی، نظیر هابیل و قابیل سراغ گرفت، که البته فرهنگ و تاریخ هر جامعه جلوه‌ای خاص به این حقیقت داده است.

بنابراین می‌بینیم که این پدیده در طول تاریخ همواره به شکل پنهان وجود داشته و چندان مورد توجه واقع نشده و تنها در طی سه دهه اخیر نگاه پژوهشگران، از جمله جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و جرم‌شناسان متوجه این پدیده شده و با انجام بررسیهای گوناگون سعی در پرداختن به این معضل اجتماعی و مقابله با آن نموده‌اند.

خشونت خانوادگی به هیچ وجه خاص یک جامعه نیست و هرگز نمی‌توان بروز چنین واقعه‌ای را به فقرا، طبقات کارگری و افراد کم سواد محدود دانست، بلکه امری جهانی است کما اینکه پیشرفته‌ترین کشورهای جهان نیز از این پدیده رنج می‌برند. یکی از پژوهشهای انجام گرفته در آمریکا نشانگر این حقیقت بود که در میان تحصیل کرده‌های دانشگاهی خشونت از آمار بالاتری برخوردار می‌باشد (معمدی مهر، ۱۳۸۰).

آنچه در این بین، بیشتر موجب تأسف می‌گردد این حقیقت است که زنان به عنوان گروهی ویژه، همچنانکه در جامعه مورد خشونت واقع می‌شوند، در خانواده نیز مورد بهره‌کشی سایر اعضاء خانواده به خصوص همسران خود واقع می‌شوند، و قربانی انواع

خشونتها از جمله فیزیکی، روانی و... می‌گردند، که آثار و پیامدهای سوئی برای آنها به بار می‌آورد و آمار و ارقام موجود این حقایق را بر ما آشکار می‌سازند. براساس گزارشات مجمع ملی مبارزه با خشونت خانوادگی (NCADV)^(۱)، در هر ۱۵ دقیقه یک زن توسط همسر خود مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرد (به نقل از پترمن^(۲) ۲۰۰۱). و نیز براساس گزارش انجمن پزشکی آمریکا^(۳) (AMA)، حدود ۵۰ درصد از همه زنها در طول زندگی خود انواع خشونتهای خانوادگی را تجربه می‌کنند.

مسأله خشونت علیه زنان آنچنان فراگیر شده که نهادهای جهانی نظیر سازمان ملل متحد و سازمانهای دفاع از حقوق بشر را واداشته است که نسبت به این موضوع واکنش نشان دهند طوری که در چهارمین کنفرانس حقوق بشر که در سال ۱۹۹۷ در شهر وین برگزار شد، خشونت علیه زنان به دلیل اهمیت و تأثیری که در زندگی اجتماعی و فردی زنان دارد به عنوان یکی از موضوعهای قابل بررسی، در کنفرانس مطرح و مبارزه با آن در اولویت قرار گرفت (مصطفی، ۱۳۸۰).

مسأله مهم این است چطور می‌شود که در فضای گرم و صمیمی خانواده گاهی محبت و دوستی جای خود را به دشمنی و بیرحمی می‌دهد و یکی از اعضاء خانواده به قدری بی‌رحم می‌شود که به کسی که قبلاً او را دوست داشت آسیب می‌رساند و حتی در مقام قتل وی برمی‌آید. به راستی علل و عوامل مؤثر در بروز این پدیده چیست؟

بررسی این موضوع از جنبه‌های گوناگون قابل طرح است، عوامل متعدد، پیچیده و در هم تنیده‌ای در بروز خشونت خانوادگی و به ویژه خشونت زناشویی دخیل هستند. در واقع در تبیین خشونت زناشویی از جنبه‌های متنوع روان‌شناختی، زیست‌شناختی،

1- National Coalition Against Domestic Violence

2- Peterman

3- American Medical Association

فرهنگی، اقتصادی و... نظرات بسیاری مطرح گردیده است، که هر یک به نوعی سعی در پرداختن به این مهم نموده‌اند. گروهی از صاحب نظران به سرشتی بودن خشونت معتقدند و آن را جزء ذات انسانها می‌دانند. عده‌ای معتقدند که علل روان‌شناختی خاصی منجر به خشونت می‌شود، نظریه پردازان دیگر خشونت را ناشی از تعامل روابط فردی و اجتماعی می‌دانند که در طی سالها به او آموخته شده است، جامعه‌شناسان عوامل اکتسابی را در بروز این پدیده مهم می‌دانند و زیست‌شناسان هورمونها و ناقل‌های عصبی را در بروز پدیده در نظر می‌گیرند (معتمدی مهر، ۸۰).

بیان مسأله

خشونت خانوادگی از جمله «زن‌آزاری»،^(۱) «کودک‌آزاری»،^(۲) «غفلت در مراقبت از افراد کهنسال»،^(۳) پدیده‌های شایع و ویرانگری است. آمار و ارقام نشان دهنده این مسأله است که هر ساله میلیونها زن و کودک در جهان قربانی خشونت‌های خانوادگی می‌شوند. برای مثال آمار حاکی از آن است که بیش از ۱/۵ میلیون زن هر ساله در ایالات متحده، توسط همسرانشان مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرند (استراوس و گلس^(۴) ۱۹۹۰ به نقل از گارتنر و دیگران^(۵) ۱۹۹۷)، و تخمین زده می‌شود که یک، سوم همه زنان در طول دوره بزرگسالی، توسط همسر خود مورد تهدید بدنی خواهند بود (براون^(۶) ۱۹۹۳ به نقل از گارتنر و دیگران ۱۹۹۷).

گزارشهای دیگری حاکی از آن است، مردانی که همسرانشان را مورد خشونت قرار می‌دهند

1- wife abuse

2- child abuse

3- old age neglect

4- Straus & Gelles

5- Gortner & others

6- Browne